Sote-uudistus
VATT:n lausunto

Teemu Lyytikäinen

Valtiovarainvaliokunnan verojaosto

5.3.2021

VALTION TALOUDELLINEN TUTKIMUSKESKUS
STATENS EKONOMISKA FORSKNINGSCENTRAL
VATT INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH

Yleistä uudistuksesta

- Sote-palveluiden siirtäminen laajemmille alueille vähentää riskiä epäsuotuisen väestökehityksen kuntien talouden kriisiytymisestä
- Eritasoisten palveluiden kokoaminen saman järjestäjän vastuulle mahdollistaa kustannussäästöjä
  - Osaoptimoinnin kannustimien poistuminen (pl. Uudenmaan erillisratkaisu)
  - Mittakaavaedut
- Hyvinvointialueiden kannusteet säästöihin ovat kuitenkin heikot verotusoikeuden puuttuessa

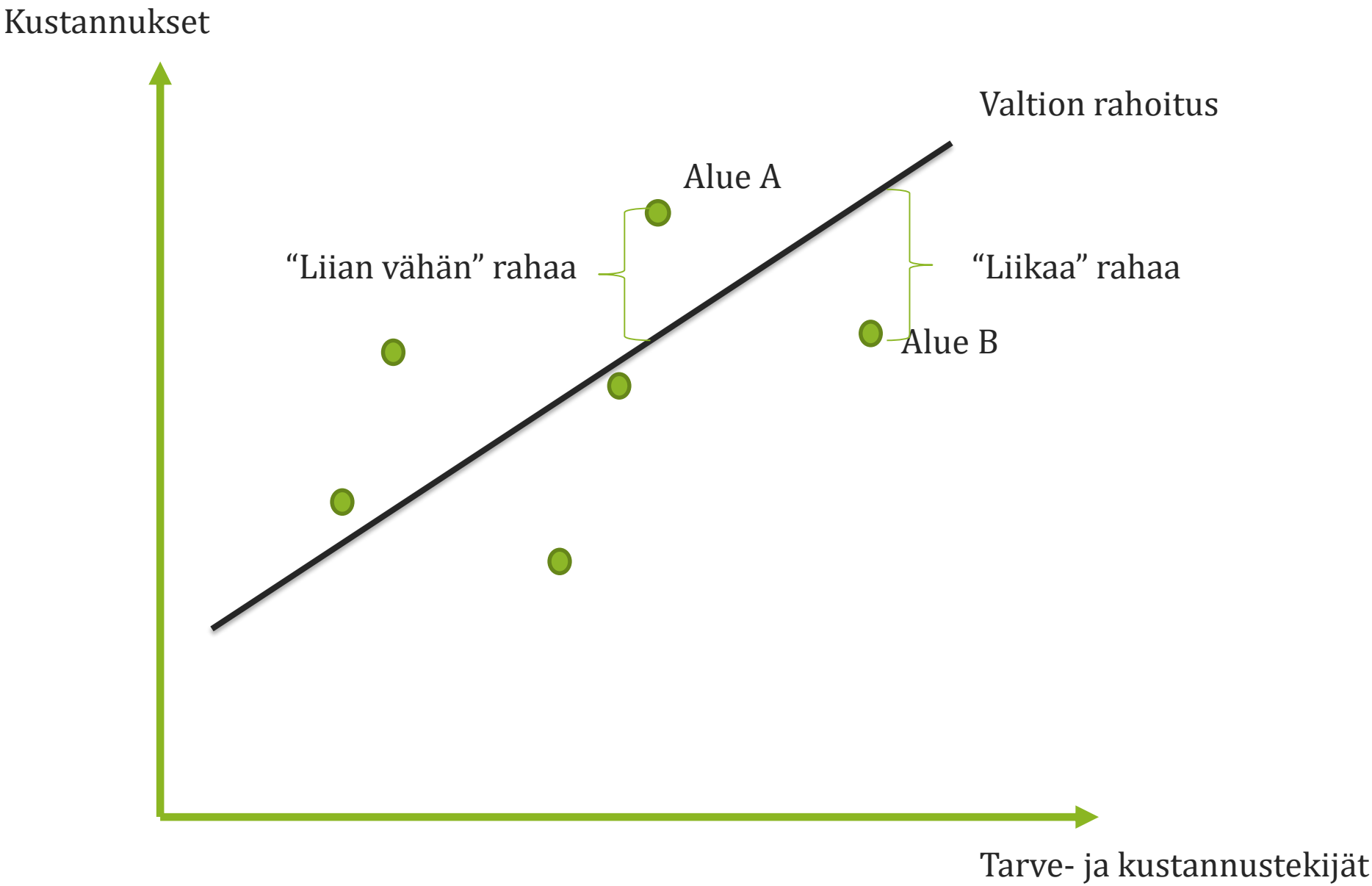
Hyvinvointialueiden kannusteet

- Ainakin alkuvaiheessa rahoitus perustuisi täyteen valtion rahoitukseen
- Kannustimet kustannussäästöihin heikot verrattuna nykyisenkaltaiseen rahoitusjärjestelmään
- Ilman maakuntaveroa maakunnalla ei ole tapoja jakaa esimerkiksi tuotannon tehostamisen kautta syntyneitä säästöjä takaisin alueen asukkaille
  - Väestön ja poliitikkojen intressissä on käyttää kaikki rahat ja pyrkiä saamaan lisärahoitusta

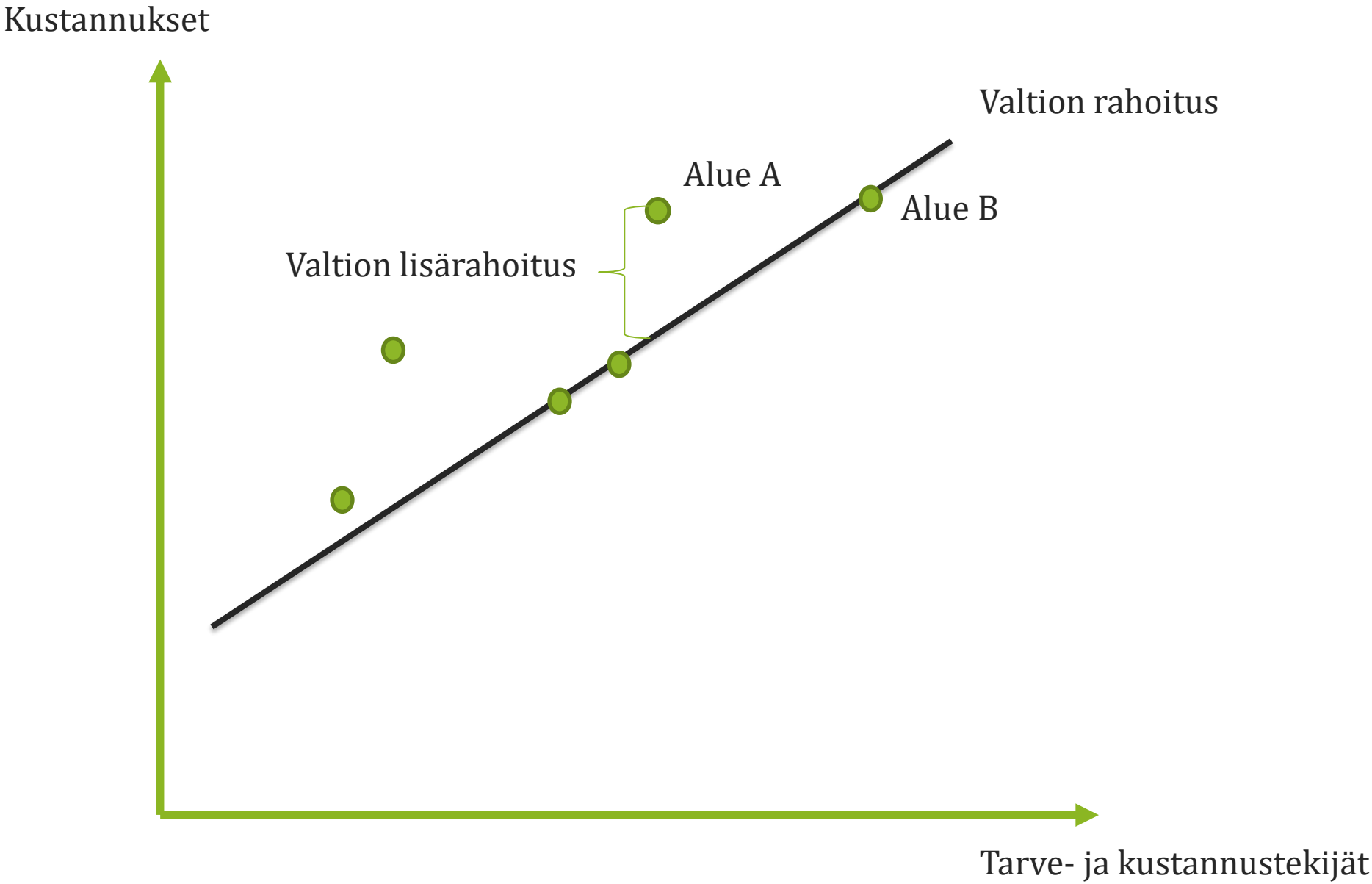
Pehmeä budjettirajoite

- Pehmeällä budjettikurilla tarkoitetaan tilannetta, jossa valtio viime kädessä pelastaa taloudelliseen ahdinkoon joutuneet maakunnat ja maakunnat luottavat valtion apuun
- Valtion on vaikea havaita johtuvatko hyvinvointialueen ongelmat palvelujen tehottomasta järjestämisestä vai tarve- ja kustannustasoon nähden riittämättömästä rahoituksesta
  - Jälkimmäisessä tapauksessa lisärahoituksen kieltämisellä vakavat seuraukset
- Tällöin lisärahoituksen myöntämiseen voi olla suuri alttius
- Verotusoikeus lieventäisi ongelmaa ja kannustaisi säästöihin ilman valtion ohjausta

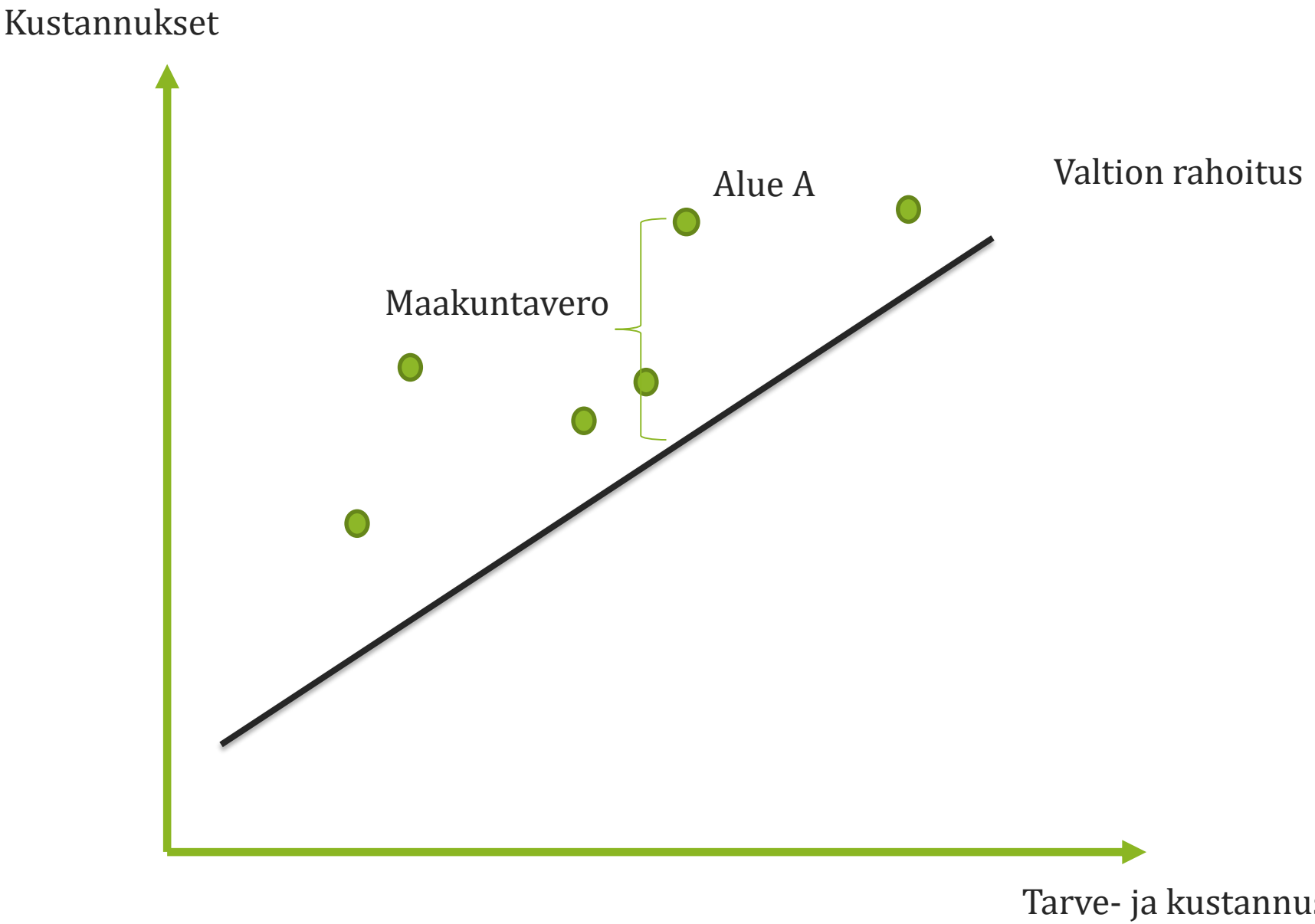
Täysi valtionrahoitus

Täyden valtionrahoituksen riski

Osittainen valtion rahoitus ja maakuntavero

Rahoituksen määräytymisperusteiden kannusteet

- Täydessä valtionrahoituksessa tarve- ja kustannustekijöiden kannustinvaikutukset korostuvat
- Esim. sairastavuuden kasvu kompensoidaan maakunnalle täysin, jolloin ennaltaehkäisyn rahalliset kannusteet ovat heikot
- Maakunnan verotusoikeus parantaisi ennaltaehkäisyn kannusteita, koska maakunta hyötyisi sairastavuuden vähenemisestä rahallisesti

Vaikuttaako maakuntaveron taso kannusteisiin?

- Matalakin maakuntavero kannustaa tehokkuuteen
  - keskeistä on, että valtionosuus alittaa maakunnan kustannukset ja ylimenevä osa katetaan täysin omilla verotuloilla
- Korkeampi maakunnan rahoitusosuus lieventää kuitenkin rahoituksen määräytymistekijöiden kannustinongelmia (sairastavuus)
  - Kannusteet ennaltaehkäisyyn ovat sitä vahvemmat, mitä suuremman osan sairastavuuden muutoksista kustannuksista maakunta kattaa omilla verotuloilla